

EVANGÉLIKUS ÓRÁLLÓ

EGYHÁZI ÉS TÁRSADALMI HETILAP
A HAZAI NÉGY EVANGÉLIKUS EGYHÁZKERÜLET KÖZLÖNYE.

Megjelenik hetenként egy iven; a Hivatalos Közlemények, mint az Ev. Órálló melléklete, minden hónapban.

A kéziratot a szerkesztőhöz, a hirdetés szövegét és díját a kiadóhivatalba kell küldeni.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

GEDULY HENRIK evang. lelkész,
Nyíregyháza.

KIADÓHIVATAL:

HORNYÁNSZKY VIKTOR
Hírlapkiadóhivatala, Budapest, V., Akadémia-u. 4.

A lap ára egész évre 10 kor., félévre
5 kor., negyedévre 2.50 kor.

A Hivatalos Közleményeket az anyaegyházak és felsőbbrendű iskolák ingyen kapják.

Hirdetés ára oldalanként 32 kor.

TARTALOM: Egyetemes püspök!? *Poszvék Sándor.* — A meggyengült hit. *Mayer Endre.* — Tárca: A szepesi lelkészi testvérület (fraternitás) hivatalos okmányairól. *Weber Samu.* — Szemle. — Belélet. — Nekrológ. — Irodalom. — Szerkesztői üzenet.

Egyetemes püspök!?

II.

A szóban forgó javaslatnak eddig csakis megokolásával foglalkozván, teljes egyetértésben az indítványozóval azon sajnálatos jelenségekre utaltam, melyek egészben véve ép egészséges egyházi szervezetiünk egyes orgánumainak cél és rendellenes működéséről tesznek bizonyosságot. A javaslat tenorja az „egyetemes püspök” intézménye, „a ki a gyülekezeti apró-cseprő egyházi teendőkötől felmentve, az egyetemes egyházat igazgassa, vezesse, emelje, a hol kell védje, a bel- és külmisziót irányítsa, a külföldi protestáns hatóságokkal érintkezzen, az egyetemes protestantizmus hódító erejét gyarapítsa és ezzel összhangban a hazai egyház-egyetem minden hozott határozatait pontosan végrehajtsa”.

Bizony szép, nemes, magasztos egy hivatás! Ideális, fenkölt eszme, mely csakis egy egyházat lángoló szeretettel féltő, nemes érzésű s eszményi gondolkodású léleknek lehet szülöttje.

Sajnálom, hogy a mily világosan és határozottan tüzi ki a javaslat az „egyetemes püspök” dicső feladatát, oly homályban, oly tájékozatlanságban hagyja a közvéleményt arra nézve: *mi módon lehet a megpendített eszmét meg is valószínűsíteni?* Itt is legalább is annyira fontos a „hogyan?” mint a „mi?”

Ez okozza, hogy a felvetett kérdéshez csak általánosságban lehet hozzászólni, hogy — legalább egyelőre — annak csakis elvi méltatására lehet és kell szorítkoznom.

Első sorban két *alaki* mozzanatra leszek tekintettel. Az egyik az, melyet a javaslat arra való utalással, hogy az egyházi közigazgatás az egyházközségben, egyházmegyében és egyházkerületben a lelkész-elnök működése körébe tartozik, e szöveg emel ki: „*egyházalkotmányunk fokozatos hatásáinak szervezete a legfelsőbb fokon*

feltűnően következtellen és csonka”. Áll, hogy itt bizonyos logikátlanokra akadunk. De vajjon nem a történeti *fejlődésnek* természetes szüleménye-e ez? A fejlődés logikája nem erősebbnek bizonyul-e — különösen hazánkban — a tételes jog logikájánál? Nincsenek-e mai nap is gyülekezeteink, melyeknek közgyűlési tárgyalását a felügyelő vezeti a lelkész „passzív asszisztenciá”-ja mellett? És csonka-e azért alkotmányunk? Az egyetemes felügyelő és püspök-társelnöke nem végezhetik, nem végzik-e a közigazgatási teendőket is? Igaz, hogy nehézkes ez az apparátus. Az egyetemes egyházi elnökség rendelkezésére nem áll sem titkár, sem irodavezető. Ha tehát az egyházi közigazgatás gépezetének kerekerei nem forognak kívánatos gyorsasággal, annak oka alig rejlik a vezérigazgató, az intézők, hanem tán a *segédszemélyzet* hiányában.

Azzal a felfogással, hogy a felügyelői hivatal csak „*nobile officium*”, én megbarátkozni egyáltalán nem tudok. Az „*egyenlő jog és felelősség*” elvét érvényesíti zsinati törvényünk, midőn megállapítja az egyházkormányzat terén a lelkész — és felügyelő — elnök hatáskörét.

Vannak a lelkésznek, esperesnek, püspöknek külön jogai és kötelességei, melyek a „*miniszterium*”, az apostoli hivatás eszméjéből önként folynak. De az egyházkormányzat körében a törvény által hangsúlyozva kiemelt *felelősség a jottól elválaszthatlan*.

Az alkotmánytörvényünk létrejöttét megelőző időből származó kerületi jogszabályok is kivétel nélkül kiemelik ezt, a *paritás* alapján nyugvó elvet. Ez a protestantizmusnak, magyar evang. egyházunk által mind e mai napig hűségesen megőrizett szervezeti s kormányzati elve. Nagyon lefokozzuk a felügyelői állást, ha annak működését statisztai, „*dísz és tiszteletbeli hivatal*”-i szerepre, vagy jelentőségét az áldozatkészség megnyilatkozására szorítjuk. Alig ha rövid idő múlva hazai egyházunkban visszhangot nem kel-

tene a németországi hittestvérek táborában mind gyakrabban hallható jelszó: „keine Pastorenkirche, sondern eine Gemeindegemeinde!“

Az alaki tekintetben figyelemre méltó másik kérdés ez: várhatunk-e új hivatal, új intézmény szervezésétől igazi javulást, bizton remélhetjük-e a sajnálatos viszonyoknak oly módon való átalakulását, a mint azt a napirenden levő javaslat feltételezi s mindannyian óhajtva óhajtjuk? Kötve hiszem. Itt akadunk, nézetem szerint arra a pontra, mely annak a csalódásunknak lélektani alapjára s annak az annyszor hangoztatott panaszunk valódi okára vet világot, hogy törvényeink és szabályrendeleteinknek üdvös hatása a hozzájuk fűzött várakozásnak megfelelőleg nem mutatkozik.

„Szellemet nem lehet paragrafusokkal teremteni, szellemet nevelni kell. Pedig a zsinatnak egyedüli feladata a paragrafusok alkotása, a kodifikáció“. Ezt az állítást kockáztattam egyik, a zsinat egybehívása alkalmából közzétett cikksorozatam* elején. Nagyon vérmes reményeket tápláltunk, a kodifikáció pedig csakis az edényt szolgáltatta, hogy benne az egyházi közszellem forrva és érve a hitéletet erősítő és üdítő tápszerré fejlődjék. Szellem híján értéktelenné válik az alak. A kontár képét a drága keret sem teszi klasszikussá. A rossz bor a legjobb hordóban is megécetesül. Az a mi bajunk, hogy mi kívülről építünk befelé, felülről lefelé. Munkásságunk inkább extenzív, mint intenzív. Egy új tornyoskával diszítjük egyházalkotmányunk épületének tetejét. De hogy azért a hajlék lakályosabbá lesz-e, rend, béke honol-e majd bensejében, — az eddiginél nagyobb rend, buzgóbb munkásság, egészségesebb szellem? — az véleményem szerint oly kérdés, melyhez alapos kétség fér.

Igaz, hogy a fejtegetésem tárgyául szolgáló javaslat célja új, egészségesebb szellem teremtése. Azon sok feladatok közt, melyeknek megoldását az indítvány az „egyetemes püspök“-től várja, a legfontosabb, a legüdvösebb s a legszükségesebb az, hogy „a bel- és külmisziót irányítsa“. A vallásos, az egyházas érzület, a hitélet fejlesztése, a lelkipásztori tevékenység irányítása, bíz ez nemcsak szép és dicső hivatás, hanem az egyházas közszellem s az attól feltételezett egyházi közviszonyok javulásának egyetlen biztos útja.

De célravezető-e elkészíteni az épület tetejének tervét, midőn annak alapja sincs megvetve? Nem esünk-e ismét abba a hibába, hogy gondoskodunk az alakról a nélkül, hogy megvolna a tartalom, megássuk a medret, mielőtt a forrásra bukkantunk, melynek vize befogadására, hullámzó árjának irányítására szolgál a meder? „Irányítani“ csak egy tényleg meglevő mozgalmat lehet. Hazai

evang. egyházunk „missziói“ tevékenysége pedig — sajnálatos! — a kezdet kezdetének stádiumában van. Nem annyira irányításra, mint indításra van szükség. Erre pedig nemcsak az egyházkormányzat élén álló vezérférfiak, hanem mindazok vannak hivatva, kik népünk erkölcsi nyomorúságának enyhítése végett ismerik és lángoló lelkesedéssel teljesítik a hiten alapuló szamaritánusi szeretet szent kötelességét.

S a kötelesség e tudata — erkölcsi kötelességről lévén szó — jogi törvénnyel, felsőbbbségi rendelettel, vagy hatósági tekintéllyel sem nem ébreszthető, sem nem szabályozható. A lelkipásztorkodás hűséges gyakorlatában a lelkes önkéntes munkássága nyilvánul. Hivatalos kényszerrel, előzetes irányítással itt célt nem érünk. Alulról kell itt építeni, az egyesek lelkesedéséből fakadó munkásság sikere egyengeti útját a közegyház „missziói“ hivatása betöltésének, még pedig csakis egyháztársadalmi úton, rokonérzésű férfiak szabad egyesülése közvetítésével. Egy Wichern, Fliedner, Löhe-nek nem az egyházi kormány „irányítása“, hanem a szeretetben munkás hit jelölte ki a célt, melyet világgraszoló, lélekmentő alkotásaikkal megvalósítottak. Ha Pozsony az „egyetemes püspök“ „irányítását“ várja, volna-e diakonissza s egyéb a belső misszió érdekét szolgáló intézete? Gyámintézeti célra is buzgón adakoztak volt egyes gyülekezetek és iskolák, mielőtt az áldásosan működő intézet, egyesek „irányítása“ mellett szervezkedett.

Ha pedig — a mint szívemből kívánom — megindul, nemcsak szórványosan, hanem ország-szerte, a nem hangzatos szavakban, hanem életrevaló alkotásokban nyilvánuló mozgalom, ennek egységes vezetésére az önkéntes társulás útján egymással szövetkező tényezők meg fogják találni emberüket. Megtalálták ott, a hová, midőn a belső misszió paragon heverő földének műveléséről van szó, nem irigység s nem pirulás nélkül fordul tekintetünk. Megtalálták, de nem mindig az egyházkormányzat vezérférfiai körében. A charizmák sokféle, ritkán egyesülnek egy ember szellemvilágában. Előre szervezni hivatalt, melynek betöltése az egyházi közügyek összes ágaira kiterjedő, alapos készülségű és belső hivatottságból folyó, egész embert, osztatlan erőt igénylő munkásságot tétel fel, már csak a munkafelosztás szükségére való tekintetből nem volna tanácsos.

Az „egyetemes püspök“-nek az indítvány értelmében az is volna hivatása, „hogy a hazai egyházegyetem minden hozott határozatait pontosan végrehajtsa“. A végrehajtás egyrészt oly ügyekre vonatkozik, melyek az egyházegyetem saját házi igazgatásával állnak kapcsolatban, illetőleg az egyház körén kívül álló hatóságokhoz való viszonyból folynak, másfelől oly ügyekre, melyek az alsóbb

* L. az Evang. Egyház és Iskola 1891. évfolyamában megjelent „A zsinat küszöbén“ című cikk bevezetését!

egyházi hatóságokra kiterjedő intézkedésekre szorítkoznak. Amazok száma csekély, a végrehajtás részint bizottságokra, részint egyes tisztviselőkre s az elnökségre van bízva. Ennek a leginkább irodatermészetű munkának pontos végzése külön intézmény életbeléptetését alig teszi szükségessé. Nagyobb azon ügyek száma, melyek az alsóbb egyházi testületekre terjednek ki. Az ily határozatok végrehajtása a kerületek, esperességek, gyülekezetek hatáskörébe tartozik. E testületek hatáskörébe tartozik a végrehajtás s a közvetlen felügyelet gyakorlása. A központból csak ellenőrizni lehet a végrehajtást, az ellenőrzés pedig most is, azt hiszem akkor is, ha azt az „egyetemes püspök“ hatáskörébe utaljuk, másként, mint az alsóbb hatóságok jelentései alapján, tehát közvetve, alig gyakorolható.

A legfontosabb kérdés azonban bizonyára az, hogy a kontemplált „egyetemes püspök“ intézménye beilleszthető-e egyházi alkotmányunk keretébe? Az „egyetemes püspök“-ben megvalósul-e majd a püspöki hivatás lényege, egyházunk őseredeti, sajátos közfelfogásának megfelelőleg? E kérdés megoldása végett tiszta képet kell magunknak alkotnunk a püspöki hivatal jelentőségéről, céljáról, a mint az evang. egyházunk alkotmányjogi elveiben tükröződik. Ez lesz harmadik cikkem tárgya.

Poszvék Sándor.

A meggyengült hit.

Nem akarok ismétlésbe esni s a már unos-untalan panaszokat hangoztatni, a melyek evangélikus egyházunk szomorú állapotáról szólnak, a nélkül, hogy e panaszok nyomában javulás, új élet s felvirulás kezdene sarjadan. A statisztikai adatok évről-évre számszerint mutatják azokat a veszteségeket, a melyeket egyházunk a reversalisok s kitérések révén veszít. Ha a progresszív következetességgel nagyobbodó számokat figyelembe véve, számítani akarnánk, egész pontosan meg lehetne állapítani az evangélikus egyháznak elpusztulását hazánkban. Nem kell hozzá sok rossz indulat, hogy valamely ellenségünk ezt valóban meg is tegye.

Míg minden más országban, a hol protestánsok vannak, folytonos gyarapodásról s erősödésről szólnak a tudósítások: addig hazánkban csodálatosképen oly szomorú az evang. egyháznak állapota, hogy nemcsak expanzív ereje nincs és nem terjeszkedik, de még elfoglalt pozícióját sem képes becsülettel megtartani.

E szomorú jelenség okát keresve, legtöbbször a közszellemben találják azt, azt mondván, hogy a mai materialisztikus gondolkodású kor nem kedvez a vallásnak. Ez azonban nem áll meg, mert akkor a katolikusoknál is ugyanazt kellene látnunk; már pedig a kath. egyházban a buzgóság jóval nagyobb, mint nálunk s veszteségekről

egyáltalán nincsen szó. Ezzel összefügg a lelkesi fizetések gyarlóságában s rendezetlenségében rejlő ok. Nagyon gyakori a vád, hogy a vallástanításban s vallástanítóknál van az ok, mert az iskolákból nem kerül ki többé oly buzgó, vallásos ifjúság, mint régebben, minélfogva az a törekvés nyilatkozik, hogy a vallástan tanítását a lelkesekre kell bízni. De viszont sokszor olvashatunk panaszokat a lelkesek ellen, hogy működésüknek nincs az a bensőséges hatása, hogy az az egyházi életet fejlesztené.

Az állapot külsőleg nem egy, de sok okra vezethető vissza s mint sok erőnek működéséből következő eredő ítélendő meg. Az összes okok azonban, ha nemcsak külsőleg itélünk, egy s ugyanabból a forrásból erednek s egy alapokra viendők vissza, t. i. a meggyengült hitre, a mely a teljes elvilágiasodást eredményezte világiaknál s egyháziaknál egyaránt, hogy még ott is, a hol tisztán a vallásos hitnek legmisztikusabb erőforrásként kellene működnie, egyes tökéletlenségek: hiúság, önzés, nagyravágyás s hasonlók dolgoznak az egyház javáért. Ha az egyházfelügyelők, presbiterek s gondnokok választását vesszük figyelembe, bizony ritka esetben vallásos s egyházas gondolkodásuk és cselekedeteik viszik a főszerepet s adják meg nekik a képesítést, hanem legtöbbször a magas állás, kiterjedt rokonság, előkelőség s gazdagság; minek következménye, hogy a kik vezetőül vannak elhíva, igen gyakran nem tudnak vezetni, tájékozatlanok s lelkeség nélkül töltik be az állásukat, Lelkesíteniők, buzdítaniók, hitet s bizalmat kelteniők kellene, de nem tudnak, mert bennök magokban sincs. A kiből nincsen tűz, az nem gerjeszthet tüzet, a kiből nem lángol a hit, az képtelen másokban hitet teremteni! A sok gyönyörű beszéd, melyeket a közgyűléseken elmondanak, csak úgy hemzseg a tájékozatlanságtól, üres frázisoktól s az egyházi életre kevésbé tartozó dolgoktól, mert hiányzik az igazi vallásos hitbeli tartalom s érdeklődés. Honnan is ismernék? Templomba nem szokás járni; egyházi lapokat s vallásos irányú műveket nem igen olvasnak, hogy azokból vallásilag művelődnének s az egyház állapotáról kellőleg tájékozódjanak. Igazi ambíció is ritkábban akad vezetőinkben az egyházi dolgok végzése tekintetében, minélfogva igazi ügyszeretet s lelkiismeretesség nem fejlődhetik ki bennök.

Ugyanígy áll a dolog azoknál az egyháziaknál is, a kiknek szívében szintén meggyengült a hit. Csakhogy itt még végzetesebbek a következmények, mert az egyházi hivatásuknál fogva sokkal bensőbb s maradandóbb munkát vannak hivatva végezni, mint a világiak. Az ő tanításuk, beszédjük, családi és közéletük, egyházas közreműködésük, áldozatkészségük s önzetlen szeretetük sokkal inkább képezi a figyelem tárgyát és szolgál példaadásul, mint bárki másnak. Ez okból, ha a vezetésükre bízott nyáj bizonyítékok nélkül is úgy érzi s úgy gondolja, hogy a szép prédikáció nem alapszik hiten s igaz meggyőződésen és a hatalmas szólamok nem a szívnek visszhangjai, hanem csak külsőleg elsajátított s megtanult idegen szellemi kincsnek képmutató közlése,

akkor a lelkésznek legművészebb előadása, stentori hangja és szép alakja, nemkülönben nagy tudománya, közéleti ügyeskedése áldástalan marad.

A hol a hit hiányzik, ott nem lehet a lelkési működésnek állandó s üdvös hatása.

Minden állás szakismeretet követel, minden pálya egész embert kíván. A hol a *politika*, mint hazánkban, annyira uralkodik a lelkek felett, hogy félretől mindent s mindenkit s a hol az embernek értékét nem a szerint állapítják meg, hogy azon a helyen, a melyet elfoglal s betölt, mikép értékesítette tudását s tettejét, hanem a szerint, mily ügyeskedéssel tud felszínre kerülni: ott fokozott erővel kell törekedni egyfelől azoknak a szakismereteknek megszerzésére, a melyek egy-egy állás becsületes betöltéséhez feltétlenül szükségesek, másfelől annak a belső hajlandóságnak, erőnek s tűznek megszerzésére s illetőleg megőrzésére, a mely nélkül könnyen elcsügged, eltántorodik s hűtlenné lesz és azután másfelé kalandoz, más urat keres és szolgál, a hol könnyebb az érvényesülés, olcsóbb a babér és dicsőség, de a hol az egyéniség, az eredeti hivatottság is eltűnik.

Az egyház szolgálatában teljesítendő minden működésnek s minden hivatásszerű állásnak alapfeltétele a *hit*; vagyis az a csodálatos és sokszor megmagyarázhatatlan belső tűz, a mely magával ragadja az embert, hogy ezer akadályon keresztül törve is az Urat keresi, őt szolgálja, őt dicsőíti s előtte borul le, magát teljesen megalázva; az a rendithetetlen belső meggyőződés, mely nem keresi keletkezésének okát, nem kérdezi honnan, kitől ered, mikép támad s megszűnik-e vagy nem, de belső intuitív erőként lép fel s kellő nevelés s oktatás mellett vallási tudattá lesz s az embert határozott vallásos karakterré teszi.

Erre a hitre van szükségünk mindannyiunknak; ezt a belső erőt, mely szunnyad mi bennünk, fel kell támasztanunk, hogy égő tűzzé, lelkesedéssé s erős szeretetté fejlődjék! Ez a hit meg fogja szüntetni a hiúságot az egyesek szívében, megkedvelteti az egyházi dolgokkal való foglalkozást s közös munkára hívja fel kicsinyt s nagyot, fiatalot és öreget, feltétlenül meghozza, a mi után mindnyájan törekszünk, az evangélikus egyháznak felvirágzását. Mig ez nem lesz: kedvetlenül, a jövőbe vetett bizalom nélkül s elesüggedve dolgozhatunk csak, így munkánk eredménye sem lehet.

De hogy ezt elérhessük: dolgoznunk s fáradnunk kell! S ha egykor a zsidók a jeruzsálemi templomot s falakat úgy építették, hogy egyik kezökben a fegyvert forgatták, hogy távol tartsák magoktól az ellenséget. másik kezökkel pedig építettek: úgy kell tennünk nekünk is mindnyájunknak, kivétel nélkül, iskolában, iskolán kívül, templomban s családban, hogy egy részről távol tartsuk magunktól ellenségünket, mely ragadozó farkas módjára elragadozza egyházunk gyermekeit, másrésztől éleszszük s ápoljuk a hitnek örök tűzét, hogy őseink példája szerint bátran törjünk előre az evangélium győzelméért!

Mayer Endre.

TÁRCA.

A szepesi lelkészi testvérület (fraternitás) hivatalos okmányairól.

Ezen testvérület 1248 óta fennállott és a reformáció elterjedésével az ev. lelkészek is elfogadták és fejlesztették a legújabb időkig.

A minden évben megtartott közgyűlések alkalmából az egyesület ladája kinyitattott, melyben a tagok pénztára és levéltára őriztetett.

E levéltár fontosabb okmányai következők valának:

1274-ben a XXIV. *regalium Civitatum* lelkészei a szabad végrendekezés jogot nyerték, egyúttal pedig mindennemű terhek és zsarolások alól felmentettek. E szabadságot 1548-ban Ferdinánd király erősítette meg, a midőn már a lelkészek az új hitet vallották.

A XIII szepesi város lelkészeit illető fontosabb szabadságok egyebek között ezek voltak.¹

1. Zsigmond lengyel királynak 1548-ban kelt legfelsőbb kéziratában kimondatik, hogy a király a lelkészek javadalmait épenségben tartani és szigorúan meg akarja büntetni azokat, kik ez ellen vétnek.

2. Ugyane király ugyancsak szept. 1-én rendeletet bocsátott ki, mely szigorúan tiltja a szántóföldekről a terményeket haza szállítani, mielőtt a lelkész a maga tizedét elszállította.

3. Ferdinánd királynak 1551. november 3-án kelt határozata tiltja a XIII város templomi kincseinek eladását.

4. 1555 szept. 30 Miksa császár levélileg megkereste Zsigmond lengyel királyt, hogy oda hasson, hogy a XIII város lelkészeire oly terheket ne rójjanak, melyek viselésére azok nem kötelesek.

5. 1557 nov. 30-án Oláh, esztergomi érsek, levelet intéz a XIII város lelkészeihez, melyben figyelmezteti őket, hogy a lublói vár kapitányaitól kibocsátott törvényellenes rendeleteknek nem kötelesek engedelmessé válni.

6. Zsigmond lengyel királynak 1558 jan. havában Pietrkovban kelt oklevelében megerősíti a király (a mint magát kifejezi) az egyház iránti különös tekintetből a XIII város templomainak és plébániáinak összes szabadságait, adományozás útján nyert javadalmait és egyéb kiváltságait és halálbüntetéssel fenyegeti azokat, a kik ezen szabadságok ellen vétnek (Codex Pastorum XIII oppidorum 53. l.).

7. 1578 április 29-én leiratot intézett II. Rudolf császár Ruber (Roth) János Felsőmagyarország főkapitányához, melyben neki, valamint utódainak meghagyja, hogy a XIII szepesi város lelkészeit, a lublói várkapitányok² önkénye ellen megvédjék. (Codex Pastorum XIII oppidorum 59. l.)

¹ Azon XIII város lelkészei értendők, melyek 1412-ben Lengyelországnak lettek elzálogosítva. Mindazonáltal a 11 el nem zálogosított város lelkészei sem léptek ki a 24 város lelkészeinek fraternitásából.

² Lengyel hatóság, mely a XIII elzálogosított szepesi város felett uralkodott.

8. Lubomirszki Sebestyén fejedelemnek egyik leirata megállapítja azokat az új-évi ajándékokat, melyeket a XIII város lelkészei évenként a lubói várba szállítottak és elrendeli, hogy azokat csak a régi mód szerint fizessék.

Az eredeti okmányok másolatai is (transumpta) az egyesület ládjában találtattak és őriztettek.

Az 1556-ik tűzvész alkalmából a testvérek kiváltságlevellei odaégték ugyan, de a testvérek hiteles másolatokról gondoskodtak.

Ha az addig említett okiratok inkább csak történeti becsek, az alább következők aktuális értékűek, melyek nélkül Szepesmegye politikai, egyházi és kulturális történetét alaposan meg nem írhatja senki:

1. A szövetkezetnek mai nap is meglevő eredeti jegyzőkönyve e címet viseli: „Liber seu Registrum fraternitatis Vener. Dom. XXIV Plebanorum Regalium in Scepusio, in se continens Recepta, Data, Exposita, acta et omnia facta ejusdem laudabilis fraternitatis, ordinatum per Hon. Dom. Laurentium Hyldebrandi, de Wogendrützel¹ pro tunc plebanum in Iglo et seniorem fraternitatis, cum suis consenioribus, videlicet D. Valentino pleb. in Váralja, D. Andrea pleb. in Ódorino, D. Stephano de Palmarum, ab anno incarnationis 1520. Charitas fraternitatis maneat in nobis. Ad Hel. 13. E jegyzőkönyv a történet valóságos kincstára, „Matricula Moleriana“ és „Matricula Vetus“ név alatt ismeretes. A nevet a külső címtől kapta: „Matricula XXIV Regalium Pastorum Moleriana et Jantschiana“. E folio- és könyvalakban kötött kézirat ma a késmárki ev. hitközség levéltárában őriztetik² és felöleli a tárgyakat 1520—1606.

2. A Matricula Moleriana folytatása a „Matricula Goltziana“ ily címmel: „Codex Novus — Accepti et Expensi — Factorum Et Consiliorum Praecipuorum Venerabilis Fraternitatis XXIV Pastorum Regalium In Scepusio: Inchoatus A. M. Ioachimo Goltzis Dragenburgensis-Marchio-Pastore Ecclesiae Dei, Quae Est Neocomii, Tunc Temporis Seniore. Anno. Post Stipendium Virginis Mariae Partum 1606. Ezen jegyzőkönyv Goltz esperestől neveztetett el, ki az 1606 nov. 15. Belán tartott egyesületi gyűlés alkalmával annak hivatalos ügyeit feljegyezni kezdte. E hivatalos jegyzőkönyvek terjednek 1673 nov. 22. Az eredeti kézirat 671 foliót tartalmaz és a szepeshelyi kath. káptalan levéltár tulajdona.

3. Codex seu Tabula Accepti Et Expensi Actionum. Item Molestiarum Et Gravaminum Pastorum 13 oppidorum in Scepusio. Confecta Et Incepta, Seniore M. Joachimo Goltzio-Pastore Iglo-viensi. Anno Christi Magni Dei. Id est 1604. Ez a 1412 óta elzálogosított XIII szepesi város lelkészeinek hivatalos jegyzőkönyve. A 272 folio lapra terjedő eredeti codex a szepeshelyi káptalan tulajdona.

4. A lipcei zólyomi születésű Jantschi János,

igloi lelkésztől szerzett codex chronologicus ily címmel: „Matricula seu Codex Chronologicus fraternitatis XXIV Regalium“. A történeti adatok többnyire Xylander István szepesváraljai tollából valók.

5. Egy, a kiváltságlevelék másolatait tartalmazó könyv.

6. Négy quart formájú könyv, melyeknek ketteje a szövetkezetnek 1549-ben Ferdinánd király elé terjesztett hitvallását tartalmazza azon lelkészek neveivel, kik a hitvallást aláírták.¹ Két könyv azonban a fraternitás alapszabályait és néhány kiváltságot tartalmaz.

7. „Liber Inventariorum XXIV Regalium“ szerző Erykraeus Tóbiás, senior.

8. „Liber Apocharum“ a census cathedraticus lefizetéséről.

9. „Liber Epistolarum“, levelek és levelezések gyűjteménye.

10. Eredeti kiváltságlevelék, vagy azok másolatai, melyek vagy az összes XXIV város, vagy pedig csak a XIII város lelkészeit illeték.

Kérdés már most, milyen volt a sorsa ezeknek a nagybeesű ev. egyházhöz tartozó okmányoknak?

Midőn Klesch György szepesszombati lelkész és a lelkészi testvérület jegyzője az ellenreformáció hatalmaszkodása folytán 1674-ben május hóban Németországba menekült, magával vitte a Moler-, Goltz-féle matriculákat, a XIII városai lelkészeinek codexét és a többi fontosabb okmányokat. Az irományokat a weimári herceg könyvtárába helyezte el, azon kikötéssel, hogy ha Magyarországon újból megalakul az ev. lelkészek fraternitása, azok e szövetkezetnek adassanak vissza. Ezek az iratok tényleg 1775-ben visszakerültek Magyarországra és Szepesszombaton őrizték azokat. Alig hallották neszt azoknak az iratoknak, már is megmozdultak minden hatalmak, hogy kath. kézre kerüljenek, mi Mária Theresia alatt, nem volt nehéz dolog. A XVI szepesi városi hatóság az evangélikusoktól bekívánta az iratokat. A XIII városi egyházmegye azonban 1783-ban júl. 30-án folyamodványt nyújtott be II. József császárhoz, hogy a kérdéses iratok az evangélikusok kezén maradjanak. E folyamodványhoz csatolva volt azon irományok jegyzéke, melyek Weimárból hazakerültek. Mindjárt 1784-ben a XIII város kath. plébánosai is folyamodtak ezekért az iratokért. Erre a XVI szepesi városi hatóság az eldöntést a helytartótanácsra bízta, mely 1786 jún. 27-én kelt leiratával a Goltz-féle matriculát és a XIII város lelkészeinek codexét a szepesi káptalannak, a Moler-féle matriculát azonban a késmárki ev. hitközségnek ítélte oda. A többi irományok részint az országos és megyei levéltárak, vagy magán emberek birtokába jutottak.² Talán ezen történeti visszaemlékezés folytán újra fel támadt egyik vagy másik iromány százados pókháló és porlepte sirjából.

¹ Merény.

² Ezen matricula másolatai talátnak a gyulafehérvári püspöki levéltárban és a wittenbergi magyar könyvtárban több más okmányokkal bővítve. Scholtz János matheói lelkész is csinált másolatot, mely Matheó ev. hitközségnek a tulajdona.

¹ Ev. hitvallást kell érteni.

² Teljes jegyzékök a Weimárból visszakerülő ev. iratoknak az igloi róm. kath. plébániai levéltárban őriztetik.

Ezen jegyzőkönyvek és okmányok legfontosabb példányai 1. *Matricula Moleriana*; 2. *Matricula Goltziana* és a *codex Pastorum 13 oppidorum*. Ezek a jegyzőkönyvek történelmi korrajzok színvonalán állanak, egyesegyedül ev. lelkészek által irattak és ev. ügyeket tárgyalnak, tehát csakis ev. jogcímet viselnek magukon.

A *Matricula Moleriana*val rendben vagyunk, ez egy ev. hitközség sajátja. Nem úgy áll a dolog a két más ev. okirattal, a *Matricula Goltziana*, és a *codex Pastorum 13 oppidorum* félével. Ezek a kath. káptalanba kerültek. 1810-ben a tiszai kerületi felügyelő, a hirneves Berzevitz Gergely Brigido székesi püspöktől másolatot kért a Goltz-féle jegyzőkönyvből, de kérését nem hallgatták meg. De azzal gondolom még nincs befejezve az ügy. Száz év alatt nagyot fordult a világ kereke. A jogtalan páriásnak tekintett protestáns, ma közelismerésnek örvend. Ma sikere lehetne az eljárásnak a hiányzó becses okmányaink visszaszerzésére. Én e dolgra figyelmeztetem a m. é. egyetemes gyűlést, de a kellő tájékozás még hiányzott, melyet a fentiekben iparkodtam adni.

Száz év előtt Rákóczy és Thököly hamvainak hazahozatala még szóba sem jöhetett, ma az egész ország lelkesedése mellett sikerült. Ha sikerült a Rákóczy ellen szóló infámia-törvényecikket eltörölni, nem lesz lehetetlen egy szűkkeblű protestáns-ellenes helytartótanács döntését mással felcserélni, mely a kor felfogásának és a protestáns érdekek meg fog felelni. A ki mer, az nyer!

Weber Samu.

Források: A XXIV királyi plébános testvérelete és a reformáció a Szepességen, írta Hradzsky József kanonok stb. A szerző sajátja. Miskolc, Wesselényi Géza könyvnyomdája 1899. I. 5, 9, 35.

Matricula Moleriana I. 971 stb.

Historia ecclesiae evangelicae aug. confessioni addictorum in Hungaria universe, praecipue vero in 13 oppidis scopusii. Halberstadt sumptibus Caroli Brüggemannii 1830. p. 249.

SZEMLE.

A nem állami tanítók javadalmazásáról és jogviszonyairól szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása széles mederben folyik és örvendetesen regisztrálhatjuk, hogy a mi egyházunkhoz tartozó képviselők, nevezetesen Szentiványi Árpád tiszai egyházkerületi, Szontagh Andor gömői esperességi felügyelők, továbbá Veres József esperes, Bella Mátyás és Bohus Károly lelkészek felszólalásait úgy az előadó, mint maga a miniszter oly kiváló figyelemben részesítette, hogy a korpótlékok egyes esedékes részleteinek elhelyezése, a kántori fizetések be nem számítása, az állami tanítók fizetésével való aequiparatio szempontjából tervezett kirívóbb intézkedések enyhítése tekintetében tett *módosító javaslatukhoz* mindketten hozzájárultak. Az evang. tanítóság tehát nagy hálára van kötelezve a nevezett képviselők iránt, a kik megértették és hiven képviselték evang. egyházunk és hazai kulturánk közös ponton találkozó szent érdekeit. Vajha ez az ő energiájuk más jogos egyházi érdekekben is kifejezésre jutna az ország tanácskozó termében.

A róm. kath. klérus a hercegprimás patronátusa mellett most legújabbán programjába vette a *papí szolgalmányok és stóllák állami megváltását*. Hát ezt a törekvést már igazán nem értjük. Egyfelől úton-útfélen törni az autonómia és ismételten is kikényszeríteni a minisztertől azt a nyilatkozatot, hogy ha kellő ideig ül a kultusz-tárca élén, az autonómia biztosítva lesz; másfelől pedig az egyes hívőkkel szemben támadó jogviszony anyagi oldalát állami protektorátus alá helyezni akarni: oly szembetűnően ellentétes törekvések, hogy mögöttük alighanem ismét valami klerikális hatalmi tendencia rejtőzik. Mert csak nem akarja a róm. kath. klérus a stóllákat dohány és szesz módjára finanszírozás alá adni? Résen leszünk — és figyelemben részesítjük — a tendenciát! Mert attól tartunk: a vége olynemű kultuszadó behozatala lenne, a melynek keserűségeit a protestáns adófizető nép viselné. — Hiszen az egész törekvés az autonómia is nem egyéb, mint leplezett formában való igyekezet arra, hogy az állami dotációból eredő óriási katolikus alapítványi vagyon felett a klérus kaparintsa magához a tulajdonjogi önrendelkezési hatalmat.

BELÉLET.

Az evang. egyh. gyámintézet röpirata ez idén is magvas, szívhez szóló, tettekhez buzdító leírását adja a nemes intézmény mult évi életének. Kiemeli a pozsonyi nagy napokat, — az özv. Kacziány Gusztávné áldott nagy adományát, a szentesi hívek példás buzgóságát, a melyet templomuk felépítése céljából hozott áldozataikkal tanusítottak, — a szomolnoki egyház tragikus sorsát temploma és paplaka váratlan leégésén, majd az Úr megsegítő kegyelmét ugyanazok újraépítésében, végül a Gusztáv Adolf-egyletről és a gyámintézeti célok támogatásáról mond néhány igen szép, megszívlelésre méltó igazságot. Óhajtható volna, ha e röpiratka, a melynek lelkes szerzője és kiadója Hollerung Károly főesperes, az iskolás gyermekek útján minden evang. szülői házhoz eljutna. Ime, e lapok szerkesztője ezúton fordul a kiadóhoz, juttasson el hozzá 250 konfirmandusa számára ugyanannyi példányt, a megrendelés árát készségesen megtéríti.

A szentesi egyház XXIII-ik évi értesítője Petrovics Soma espereslelkész szerkesztésében megjelent. Bevezető soraiban hálát ad az Úrnak „a szabadság esztendejében” tapasztalt áldásaiért (Bocska, Thököly, Rákóczy-ünnepélyek), majd beszámol a gyülekezeti életnek különösen a tetszetős külsejű templom és az egyház egyéb épületei építésével összefüggésben állott nevezetesebb eseményeiről, az ezen szent célokra befolyt adományokról, az egyház vezető tisztségeiben beállott változásokról, az iskola-ügy szép fejlődéséről, az egyházi adózás eredményéről, a melyet nem tart kielégítőnek résznél, mert egyesek nagyon későn, résznél, mert sokan egyáltalán nem tesznek eleget ebbeli kötelezettségeiknek. Az egyházi nőegyletnek néhány elismerő szót szentel. Majd a zárószámadás és vagyonmérleg egyes tetteit adja, a melyekből kiviláglik, hogy a tiszta vagyon körülbelül 30,000 korona. Végül a népesedési adatokat közli; még pedig született 24, konfirmáltatott 6 gyermek, meghaltak 18-an, eskettetett 8 pár, Úrvacsorához járultak 120-an, összes lélekszám a filiákkal együtt 798 lélek. — További áldást és kegyelmet e kisdéd, de életerős Siónnak az Úrtól!

Halálozás. *Hevesi Géza*, a rákoskeresztúri egyház másodfelügyelője, ki egyházát szóval, tettel, példá-

adással mindvégig hiven szolgálta, folyó hó 15-én élete 29-ik évében elhunyt. Temetését Noszko István rákoskeresztúri lelkész folyó hó 16-án délután 4 órakor végezte, megható szavakban emlékezvén meg a korán elhunyt hű munkatárs elköltözéséről. Áldás emlékére!

A bácsi ágost. hitv. ev. egyházmegye papi-özvegy-, árva-segélyegylet számadása e hó 12-én megvizsgáltatott és rendben találtatott. Tétélei a következők: Vagyonállapot 1905. év végén 49363 korona 19 fillér, bevétel az 1906. évben járulék 665 korona 20 fillér, kamatok tőke után 3755 kor. 04 fillér, egyházmegyei segély 1000 kor., adományok 139 kor. 74 fill., időközi kamat 223 kor. 40 fill. Összes bevétel 5783 kor. 38 fill. — Kiadás 1906. évben: Segély özvegyek- és árváknak 3041 kor. 51 fillér, kezelés és leírás 586 kor. 99 fillér. Mutatkozó fölösleg 2154 kor. 88 fillér, mely a múlt évi tőkéhez: 49,363 kor. 19 fillérhez csatolva, lesz tiszta tőke 51,518 kor. 07 fillér. A Scultéty Pál-alap vagyonállapota 5531 kor. 55 fillér.

Jótevény adományok. *Bárdossy Károly és neje Mezzó Terezia* répcelaki lakosok, halálból Isten iránt, a ki megengedte, hogy leányukat a répcelaki gyülekezet iskolájában taníttathatták és Répcelak és Csánig egyesült gyülekezet templomában megkonfirmáltathatták, a répcelaki gyülekezetre 200 koronát, az egyesült gyülekezetre is 200 koronát áldoztak örök tőkéül, mely a gyülekezetek számadásaiban „Bárdossy Gizella“ néven nyilvántartandó.

Szíves kérelem. A lelkészek tanuló fiait segélyző-intézet tagjait tisztelettel kérem, hogy hátrálékos tartozásaikat, s a folyó évre szóló tagsági díjaikat alólirott-hoz lehetőleg május hó végéig beküldeni sziveskedjenek. Tisztelettel Orosházán, 1907. évi április hó 18-án. *Okályi Adolf.*

Selmecbánya. Folyó évi április 14-én tartotta a helybeli ev. nőegylet beszámoló közgyűlését a Lyceum tanácstermében. Hogy mily eredménnyel működött az 1906. évben, az szövege megdöbbent az elnök Händel Vilmosné előterjesztett jelentésének következő adataiból: Az egylet tagjainak száma 148. Pénzbeli havi segélyben részesült 27 özvegy, 7 elaggott hajadon, 6 leány s 7 fiú. Rendkívüli segélyben részesült 2 özvegy s 1 hajadon. Az egylet fizet tagsági járulékot a „Jó szív“-egyletnél 10 K-t; az országos protestáns árvaháznál 12 K-t; a magyarországi nőegyesületek szövetségénél 10 K-t. A Zipszer-féle konfirm. segélyben — mely teljes felöltöztetésből áll, — az egylet előjáróinak eljárása mellett részesült 4 fiú s 3 leány. Saját pénztárából felöltöztetett konfirmációjuk alkalmával 4 fiút s 5 leányt és ellátta azokat énekes-könyvekkel; a lyceális bibliai-egylet pedig adományozott valahány segélyezettnek imakönyvet és bibliát. Tanpénzt fizetett 15 iskolai növendékért, 6 fiú s 9 leányért s ellátta őket a szükséges tanszerekkel. Az Erzsébet-utcai kézimunka-tanítónőt díjazta az egylet havi 12 K-val. A polgári leányiskolát (3. s 4. oszt.) segélyezte évi 200 koronával. Advent 4-ik vasárnapján összegyűjtötte az egylet összes pártfogoltjait, a gazdagon feldiszipált és a leányiskola termében felállított karácsonyfa körül és felöltöztetett 20 gyermeket, 7 fiút s 13 leányt; 28 személy, leginkább özvegy, részesült némi pénzsegélyben, ételmi-szerekben s ruháknak, mintegy 600 korona értékben. A kik az elfogadó szegény árvák s elaggott keresetképtelen özvegyek örömeinek tanúi valának, azok örvendeztek velök együtt és bizonynyal tudatukba emelkedett az, hogy a jótét már magában bírja jutalmát s igazi örömet szerez. Az egylet bevétel volt 10,014 kor. 08 fillér. Kiadása

9904 kor. 74 fill. Maradvány 109 kor. 34 fill. Vagyon értékpapirokban s részvényekben, az eredeti vételár szerint számítva 49,501 kor. 69 fill. A lefolyt évi vagyon-szaporodás 850 kor. 60 fill. Hogy az egylet áldásosan munkálkodik, azt hangosan hirdetik az elősorolt némely adatok. Mindamellett szükségesnek látta az elnök, hogy a jelenvoltakat felkérje a további áldozatkészségre s a munkálkodásban való kitartásra, azon megokolással, hogy megnehezült az idők járása felettünk s ha valamely egyházzal áll az, a mit Jézus mondott tanítványainak: „Szegények mindig lesznek köztetek,“ úgy áll az bizonynyal a selmecbányai egyházzal s szegény bányász népéről! A jó Isten áldja jövőben is e jótékony egylet működését!

H. V.

Nyilatkozat. Az „Evangelikus Óráló“ tegnap, ápr. 19-én megjelent számában élesen támadó cikk jelent meg ellenem. Vele szemben nem érzem szükségét a mentegetőzésnek. Eddigi egész életem és munkásságom elég bizonyossága annak, hogy én evang. egyházamat nem kenyérkeresetből szolgálom, A jóízű közönségről pedig fel kell tennem, hogy teljesen tisztában van a névtelenül megjelenő „Beküldetett“ című közlemények erkölcsi komolyságával és értékével. Budapesti felolvasásomat különben ma beküldtem a Protestáns Szemléhez, abból majd mindenki megláthatja, méltó vagy méltatlan volt-e a névtelen támadás? Pozsony, 1907 április 20. *Raffay Sándor*, theol. akad. tanár.

A tótkomlói ev. egyház 1905 és 1906-iki értesítőjéről szóló tudósítás szerzője lapunk múlt számában közölt tudósítását abban az irányban igazítja helyre, hogy úgy az „idézőjel“ közé fogott „egyház népsége“ kifejezés, mint a statisztikai adatokból levont következtetés kritikájának alapjául szolgált számok elhelyezése sajtóhiba következményei.

Magyar evangelikus egyházjog. Írta dr. *Mikler Károly*, az eperjesi evang. egyházkerületi kollégium jogakadémiájának dékánja, az egyházjog és jogtörténet tanára, tiszai egyházkerületi vil. jegyző. Budapest, Grill Károly könyvkiadóvállalata. 1907. Ára 15 korona. *Megrendelhető a szerzőnél.* Zsinati törvényeink hatályba lépte, valamint az egyházpolitikai s egyéb, egyházunkat érintő országos törvények, az egyházi szabályrendeletek megalkotása óta ilyen mű nem jelent meg s tekintve, hogy a lelkészeket, egyházfelügyelőket, egyéb egyházi tisztviselőket s a hittanhallgatókat a legrészletesebb egyházi közigazgatási és egyházunkra vonatkozó államjogi kérdésekben tájékoztatja, beszerzését jó lélekkel ajánljuk. Az egész mű egy kötetben 771 lapra terjed. *Megrendelhető az összeg előzetes beküldése mellett vagy utánvételre.*

17—33

NEKROLOG.

Genersich Karola.

1863—1907.

Mindenesetre betegségének tudatában kért szabadságot annak idején. És bárha a gyógyulás reményével hagyta el Karácsonykor működésének színhelyét, az aszódi bányaker. leánynevelő intézetet; bárha a viszontlátás biztató reményével vettek tőle búcsút pályatársnői és az egész intézet, mégis mintha belsőleg mindnyájan egy a gyógyulásban és a viszontlátásban kételkedő nyomasztó érzésnek, aggodó félelemnek hatása alatt állot-

tunk volna. Mosolyogtunk, vidámak voltunk; de bensőleg mindnyájan sirtunk. Mintha már akkor erőt vett volna rajtunk az az aggodó érzés: Többé vissza nem tér!

A hírek, melyek Kolozsvárról, a hol testvérénél a kolozsvári egyetem orvostanáránál, keresett gyógyulást, időközönként hozzánk érkeztek, eleinte biztatók, de később mind leverőbbek lettek; míg március 28-án megérkezett a legszomorúbb, gyászos elmúlásának fájdalmas híre.

1863-ban született Lőcsén; ott nevelkedett 14 éves koráig. Azután Kolozsvárra került; előbb a Gráf-féle magánintézetbe járt, az elemi képzőt ugyanott, a polgárit Budapesten végezte. Tanulmányai befejeztével Tótkomlóra került, a hol az ottani társulati polgári iskolánál működött. 1891-ben a bányakerületi leánynevelő intézet alapításakor Aszódra került, a hol 1895-ig mint tanítónő, 1895-től mint igazgatónő működött. Közben Lőcsére hívták állami intézethez; de ő tapasztalva fensőbb hatóságának kitüntető jóindulatát, pályatársnői szeretetét, a szülők tiszteletét és a növendékek ragaszkodását; továbbá szemelődött tartva a prot. intézet érdekét, az anyagilag kecsgetőbb állást el nem fogadta: megmaradt mindvégig az ő szolgálatait szerényen jutalmazható intézetnek kötelekében.

Hosszas és kínos szenvedés után 1907 március 28-án hunyt el Kolozsvárott s az ottani Karolina kórház kápolnájából temették március 30-án. A bányaker. leánynev. intézet, miután a haláleset és temetés éppen a húsvéti szünidőre esett, április 9-én az intézet kebelében külön gyászünnepet tartott emlékére.

Tanítónői működését szakavatottság, tárgyszeretet, helyes tanítási módszer s mindenkor kielégítő eredmény jellemezték. A nevelésben a gyermekek érdekét szem előtt tartó, mindenkor szeretetet sugárzó szigorúság, a növendékek közt különbséget nem tevő következetes bánásmód volt irányító elve. És miután őt magát is nem csupán gondolkozó fő, de mélyen és nemesen érző szív is jellemezte, növendékeinél nemcsak az elme képzése, de egyúttal szívük, egész érzelmviláguk nemesítésére, továbbá egyéniségük megfigyelése alapján jellemük öntudatos fejlesztésére, a gyermekekkel való — órán és órán kívül — egyéni foglalkozásra is mindenkor nagy súlyt helyezett.

De nemcsak mint tanítónő állott hivatalának magaslátán, kiváló volt ő az intézet élén mint igazgatónő is. E téren kifejtett működésének legszebb, legkiemelkedőbb vonása az önfeláldozás volt. Igazgatói állásával járó kötelességeinek és felelősségének határát a legmesszebbre önmaga terjesztette ki. Mint igazgató végezte az adminisztratív teendőket, mint pénztáros kezelte a pénzügyeket; a szónak valódi értelmében ő volt az intézet házvezetőnője, elsőfokban a növendékek orvosa, ápolója. A megbetegedett növendék mindig két álmatlan éjszakát szerzett, egyet önmagának, egyet a szeretett igazgatónőnek. És hány eset volt arra, hogy a tömegesen megbetegedett, de a beteg szobákban el nem fért növendékeket saját

szobájában helyezte el és ápolta személyesen?! Szünidőt csak a növendékek és pályatársnői ismertek; ő akkor is az intézetben maradt és ha el is távozott egy-két hétre, távolból is az intézet volt gondolatainak tárgya, éjszakáinak álma.

Mindig saját érdekét szolgálta, mert egész lelkületével egygyé forrott az intézettel. Egyéni boldogságát a növendékeknek nevelésében s az intézetnek odaadó, fáradhatlan vezetésében kereste. Bámulatos volt az az önuralom és lelkierő, mellyel még betegen is fáradott, munkálkodott és hatott. Egész lényé szinte a betegesen túlhajtott lelkiismeretesség benyomását tette. Az intézetnek élt s tisztán az intézetnek tett szolgálatokban merült ki élete. Szépen jellemezte őt az is, hogy bár hálás volt és igen jól esett szívének, fensőbb hatóságának egy-egy elismerő szava, a szülőknek őszinte köszönete s a növendékek hálás megemlékezése, mégis hivatása teljesítésének nem az elismerés és külső jutalom volt az indító rugója. Lelkének nyugalomával s hiven teljesített kötelességeinek tudatával vált meg e földi élettől.

Nemes élete Isten dicsősége!

Halála pótolhatatlan veszteség az aszódi bányaker. leánynevelő intézetre; de sokat veszített benne az országos prot. nevelésügy is!

Áldás emlékére!

—k—l.

IRODALOM.

Könyvismertetés.

„1881—1906. Emléklapok. Gedenkbücher“ címen a vasi felső egyházmegye lelkészi kara Stettner Gyula felsőlövői lelkész 25 éves főesperesi működése fordulóján kiadta egyes tagjainak különböző dolgozatait egy kötetben. A gondolat igen nemes rugókra vall. Munkásságuk gyümölcseivel valóban a legméltóbban tisztelhetők meg az áldásos munkásságáról országszerte ismert jubilánst azok, kik vele együtt s az ő bölcs vezetése alatt hordozták a Krisztus gyönyörűséges igáját. A tartalomjegyzék elárulja, hogy ez a kötet a legkiválóbb alkalmakra készült beszédeket foglalja magában (1. Singendem Herrn, von Karl Franc Warkoweil, Pforrer in Alhó. 2. Gedanken über Luc. 7. 36—59. von Karl Németh, Pfarrrer in Alsólövő. 3. Beichtrede von Georg Manninger, Pfarrrer in Borostyánkő. 4. Sylvesterpredigt von Karl Tomka, Pfarrrer in Körtevényes. 5. Predigt am Epiphanius-Fest von Wilhelm Straner, Pfarrrer in Kőszeg. 6. Bibelfest-Predigt von Theofil Beyer, Pfarrrer in Kőszeg. 7. Abschieds-Predigt, von Heinrich Pröhle, Pfarrrer in Pozsony. 8. Predigt am Sonntag nach Trinitatis, von Ludvig Rajter, Pfarrrer in Kukmér. 9. Predigt am Sonntag Quinquagesimae, von Theodor Huber, Pfarrrer in Némethidegkút. 10. Predigt am Sonntag Rogate, von Paul Ulreich, Pfarrrer in Németszentmihály. 11. Egyházi beszéd husvétvasárnapján Zábrák Dénes soproni lelkésztől. 12. Bűnbánati beszéd Varga József őriszigeti lelkésztől. 13. A lelkész; írta Király Mátyás zalaegerszegi lelkész. 14. Antrittspredigt von Ludvig Ziermann, Pfarrrer in Pinkafő. 15. Melancton-Fest, Predigt von lic. theol. Dr. Georg Daxer. 16. Predigt über Apostelgeschichte 4, 31—37. von David Seregély, Pfarrrer in Szalónak. 17. Copulations-Rede von Alexander Kirnbauer, Pfarrrer in Vágod. 18. Hilfsanstalts-

Predigt von Paul Fábry, Pfarrer in Vasdobra.) Ime, a figyelemreméltó gyűjtemény a maga egészében. — Részletekbe menve, ki kell emelnünk az egyes beszédek jeles szerkesztését, könnyed feldolgozását, gondolatainak gazdagságát. Tekintettel arra, hogy a vasi felső egyházmegyei lelkésztestvérek ezen gyűjteményt másoknak is hozzáférhetővé igyekeznek tenni, ajánljuk lelkésztársaink figyelmébe. Ára fűzve 1 K, szép díszkötésben 2 K. Megrendelhető Ulreich Pál nagyszentmihályi (Vas m.) lelkésznel, vagy Stráner Vilmos kőszegi lelkésznel, a ki a szerkesztés munkáját gondosan teljesítette.

„Die Mischehe“ címmel Weber Sámuel szepesi városi egyházmegyei főesperes tollából egy minden evang. lelkész és az evang. hívő közönség figyelmére felelte érdemes füzet jelent meg. A szepesmegyei lelkészi egyesület adta ki azon eéblől, hogy hűveinknek egy a nép nyelvén, könnyű modorban írt füzetet adjon a kezébe, melyből a vegyes házasságok és különösen azoknak gyakori átkos következményét: a reverzálisok nagy veszedelmét felismerhesse. *Tömeges* terjesztésre szánták e füzetet, azért adják a lehető legolcsóbb áron, t. i. példányát 10 fillérért, 10 példány után 10%, 50 után 20%, 100 után 25% engedménnyel. A megrendelések Dianiska Frigyes késmárki lelkészhez, mint az egyesület jegyzőjéhez intézendők. A jövő hó folyamán tót nyelven is kiadják. Hasznos és áldásos munkát végeznek vele. Ha sikerül csak néhány hívűnknek a reverzálisok veszedelmes útjáról ez által letéríteni: célt értek. Melegen ajánljuk olvasóközönségünk érdeklődésébe.

Dalhoff N. „A keresztyén szeretet munkái.“ Belmissziói kalauz. Ford. s hazai adatokkal bővítette Csizmadia Lajos theol. tanár. Budapest, kiadja a magyar prot. irodalmi társaság 1906. Ára kötve 2 korona.

A prot. irodalmi társaság igen jó dolgot cselekedett, a midőn Dalhoff művét, mely egyike a legjobb tájékoztatóknak a belmisszió terén, lefordította. Értékessé teszi a művet, a mit a fordító is kiemel, az a körülmény, hogy maga Dalhoff is egyike a jelenkor legbuzgóbb munkásainak a belmisszió terén. Több éven át a dán állami elmeegógyintézet lelkésze volt. Az idegbetegségekről laikusok számára igen értékes kis művet írt, melyet németre is lefordítottak, „Unsere Gemütskranke“ cím alatt. Életének legnagyobb részét a koppenhágai diakonissza intézetnél lelkészkedve és az intézetet igazgatva töltötte el. Sokat utazott, 1905-ben hazánkban is megfordult és néhány napig vendégem volt. Irodalmilag is sokat dolgozott. A koppenhágai diakonissza intézet az ő kitűnő vezetéséről tesz tanúságot, mely intézet mellett kiadóhivatal is van vallásos iratkák számára. Egyszerű, kegyes, tudományos és igazságszerető férfiú Dalhoff, igazi gyermekkedély, buzgó pap, a ki Krisztust szívében hordozza.

A létező belmissziói kalauzok között alig ismerünk jobbat Dalhoff művénel. Siettek is német nyelvre lefordítani, mely dánul 1900-ban jelent meg Odenseben „Gak hen og gör du ligesaa!“ cím alatt. (Luk. 10, 37. „Eredj el, és te is akképen cselekedjél“.)

A magyar fordító nem az eredeti nyelvből, hanem a német fordításból fordította le a művet. A német fordítást nem ösmerem, de a magyar fordításból azt következtetem, hogy már a német fordítás is néhol túl szabad és a magyar ennek következtében még inkább eltér az eredetitől és hogy sok a kihagyás is. Az eredeti nagyobb alakban, kisebb betűkkel kitesz 382 oldalt, míg a magyar fordítás kisebb alakban nagyobb betűkkel 334 oldalt tesz ki.

Dalhoff művében nem áll merev lutheránus állásponton, hanem egészen tárgyilagosan adja mindkét prot. egyház irányát a belmisszió terén. Csizmadia erősen kalvinizálja Dalhoff művét, a mit nem lett volna szabad tennie, vagy legalább a címben meg kellett volna jegyeznie, hogy református szellemben *átdolgozva* fordította.

Ez állításom támogatására felhozom a következőket: A fordítás 92-ik lapján a következő mondatot olvassuk: „Az evangélium ez igazságait a reformátorok világosságra hozták és újból hatékonytá tették“. Az eredeti szöveg pedig ekként szól: „Ezek az evangélium igazságai, melyeket különösen Luther Márton a maguk világosságában kiemelt, melyek a legnagyobb befolyással vannak mindazon alapgondolatokra, melyekkel a belmisszió terén találkozunk“. A következő lapokon a Luther műveiből vett idézeteket a fordító nagyrészt elhagyja, vagy pedig az általa közölt idézeteknél nem jelzi, hogy azok Luther műveiből valók.

Hiányzik az eredetiből a fordítás következő passzusa is: „De e téren különbség mutatkozik a német és svájci reformáció között. A református egyház kezdet óta több érzékkel bír a gyakorlati kereszténység iránt, mint a lutheri egyház. Kálvin gondolt először arra, hogy a szegények és betegek ügyét a gyülekezet ügyévé tegye. Kálvin állította fel először az Újtestamentomban gyökerező diakonusi hivatalt“ (95. l.). A fordításban ismét hiányzik az a passzus, melyet a szerző dr. Uhlhorn szavaiból idéz, azt mondva: „Az első indítások a szeretet műveihez többször inkább református, mint lutheránus oldalról eredtek; de a református egyházban kezdeményezett szeretetművek több esetben erősebb kifejezést nyertek a lutheránus, mint a református egyházban“. Erre a református „átdolgozásra“ a mindkét prot. egyház ügyét szolgáló protestans irodalmi társaságnak talán csak nem volt szüksége!

Kár volt elhagyni a mű végén a tárgymutatót és felsorolását azon műveknek, melyekből vette Dalhoff adatait. Kár volt elhagyni a dán szeretetművek felsorolását. Azok mellett közölni lehetett volna a hazaiakat is. Eltekintve a református oktrojtól — igen melegen ajánljuk a művet olvasóink figyelmébe.

L. L.

Otto Weber: Die Literatur der Babylonier und Assyrer. Ein Überblick. Leipzig J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung. 1907. (XVI. és 312 old.) Ára fűzve 4·20 Mk = 5·04 K., kötve 5 Mk = 6 korona.

Delitzsch Frigyesnek híres előadása Babelről és a bibliáról általánossá tette az érdeklődést a távoli Kelet, nevezetesen az Eufrat és Tigris vidékének történeti és ősi kultúrája iránt. A feltűnés, melyet Delitzsch előidézett, ámbár alig mondott újat, azt mutatja, mily kevésbé voltak az assyriologia állításai és ismeretei a miveltek előtt is ismeretesek. Igaz, hogy Delitzsch merész következtetései is hozzájárultak e feltűnés felkeltéséhez. De azóta az assyriologia ismerői is kiléptek addigi tartozkodó állásukból. Nemesak a theologusok s főleg a közelről érdekelt ó-testamentomi kutatók igyekeztek Babylon ránk maradt irodalmával jobban megismerkedni, a miveltek is pótolni törekedtek, a mit elmulasztottak és felhasználták azon irodalmi segédeszközöket, melyeket a tudomány emberei nekik nyújtottak. Első helyen említendő ezen irodalom terén a Vorderasiatische Gesellschaft által kiadott „Der alte Orient“ című vállalat, melyben Winckler szerkesztésében könnyen érthető, olcsó kis füzetek jelennek meg, melyek egyes és összefoglaló kérdéseket tárgyalnak.

Ezen vállalat nem ijed meg nagyobb művek kiadásától sem, a mint fenti könyv is mutatja. Ezen több mint 300 lapra terjedő mű is mint „Der alte Orient“ része, nevezetesen mint 2 kiegészítő kötete jelent meg. Szerzője a fiatal assyriologus gárda egyik buzgó tagja s Hommel müncheni tanár tanítványa. Könyvében igen jó áttekintést nyújt az assyr-babyloni irodalomról, még pedig oly módon, hogy azt minden mivelten ember és nemcsak a szakember értheti. Épen azért súlyt helyezett arra, hogy magát az assyr-irodalmat szólaltassa meg. Igen nagy részleteket és sokat közölt abból jó német fordításban. Ehhez hozzájárulnak jó összefoglaló áttekintések, melyeket a szerző a különböző irodalmi fajok

részletes tárgyalása előtt nyújt. Sok tekintetben rokon a mi könyvünk Jeremiás könyvével, a mely az ó-kori Kelet vonatkozásait a bibliához tárgyalja. Csakhogy míg ez természetesen arra terjed ki, a mi az ó-szövetséggel ily vonatkozásban áll, addig Weber figyelme az egész babyloni irodalomra irányul és azt mellétekintetek nélkül még bővebben is vizsgálja. Épen azért Weber könyvének meg van a maga nagy értéke Jeremiásé mellett.

A könyv bevezetése megismertet minket az assyrbabyloni néppel és az ő elődeikkel a sumeriakkal. Ezen népek nyelve agglutináló és a hangzók illeszkedését követő nyelve volt, úgy hogy Hommel az ural-altai nyelvekhez sorolja. Szerzőnk azonban bár mint hypothesisist elfogadja e nézetet, mégis tartózkodik azt, mint biztos tényt odaállítani. Szól tehát e népek nyelvéről, írásáról (ékirás) és irodalmi viszonyairól, hogy aztán ezen irodalom termékeit tárgyi szempontok szerint ismertesse.

A költői irodalom terén ismerteti az eposzokat, főleg a teremtési, a Gilgamer és egyéb eposzokat, az özönvízről szóló elbeszéléseket és a különböző mythosokat. Aztán sorra kerül a lyrai költészet, t. i. a himnuszok, imádságok, zsoltárok és egyéb az istentisztelettel s a vallásos élettel összefüggő szövegek. A történeti feliratoknak is beható fejtegetéseket szentel a szerző, míg már az államkormányzás, a jogi élet, a levelek, a tudományos és a népies irodalom (közmondások stb.) termékeit rövidebben tárgyalja. Látjuk tehát, hogy az egyéni és társas élet minden irodalmi megnyilatkozását figyelmére méltatja. Könyve kitűnő segédeszköz mindenki számára ezen irodalom megismerésére. Azért minden ilyen érdekes dolgok iránt érdeklődőnek, de különösen a theológusoknak a legmelegebben ajánljuk e könyv tanulmányozását. Nem akarok elmulasztani rámutatni a könyv igen olcsó árára, a mely annak megszerzését szinte mindenkire nézve lehetővé teszi.

Lic. Dr. Daxer György.

Szerkesztői üzenetek.

Több munkatársunk sürget, hogy közleményeket adjuk közzé vagy küldjük vissza. Az az öröndetes körülmény, hogy kedves munkatársaink lapunkat sűrűn keresik fel dolgozataikkal, szolgáljon magyarázatául annak, hogy a közlés időpontjában némi késedelmet látnak. A teendővel túlhalmozott szerkesztő egyenként nem felelhet az ez iránt kérdezősködőknek, szolgáljanak tehát ez általánosságban tett kijelentések mindnyájuk szives megnyugtatóására.

„Kis Énekes“

31 közismert templomi ének, dallammal; állami s községi iskolákba járó ág. hitv. evang. növendékek részére.

Összeállították:

Geduly Lajos, Hasza József,
lelkész. kántor.

Ára 40 fillér.

Kapható Ujpesten az evang. lelkészi hivatalnál.

ORGONA-GYÁR villamos gépekkel berendezve.

BUDAPEST,
VII., Garai-utca 48.

RIEGER OTTÓ

cs. és kir. udv. szállítók

a Szent-Sír lovagja és a Ferenc József-rend tulajdonosa.

Legelősből árban és kedvező fizetési feltételek mellett kiváló tiszta légnomás, csőrendszer szerint (pneumatikai) tartós és nemes hangú orgonákat szállít. — Mindennemű orgonajavításokat és orgonahangolásokat a legmérsékeltbb árban és lelkiismeretes pontossággal teljesíti és jókarbantartást mérsékelt árban elvállal.

Tervezetek és rajzok

A párisi és bécsi világkiállításán stb. helyről kiűntetve.

30 évi fennállása óta 980 új orgonákat szállított.

Bérmertve díjtalanul.

Az 1902. évi verseli ipar és gazdasági kiállításán és az 1901. évi makói ipar és gazdasági kiállításán a nagy díszoklevéllel kiűntetve.

Wegenstein Lipót és fia

Első délmagyarországi

orgona-építő műintézet

(villamos üzembereendezve)

TEMESVÁROTT

Szállít kitűnő legújabb rendszer szerint készített

pneumatikus orgonákat

bármily nagyságban a legolcsóbb árak mellett.

Az 1896. évi kiállításán a nagy millenniumi éremmel kiűntetve. 16-26

Javítások, átalakítások és hangolások átvételnek olcsón és kitűnő szakértelemmel eszközöltetnek. Bővebb felvilágosítással és költségvetéssel szívesen szolgálnak.

Az Evang. Theológusok Otthona kiadásában megjelent és kapható (Pozsony, Konvent-u. 13.)

„KIS ÉNEKESKÖNYV“

A keresztyén hívek lelki épülésére régi és újabb szerzők műveiből szerkesztette Kovács Sándor.

A magyar protestáns énekköltészet virágainak gyűjteménye ez a könyv. A reformáció korától kezdve napjainkig minden korszak költői megvannak benne. Magános áhitatosságra, iskoláknak és gyülekezeteknek egyaránt ajánlható. o o

A 12 íves szép tiszta nyomású könyv ára csinos kötésben 1 kor. 50 fillér, angol vászonkötésben . . 4 korona.

Nagyobb megrendelésnél kedvezmény jár.

